

U kan voor mij de was doen, maar geef mij geen
vergunning omdat ik u dat lief gevraagd heb
Hoe muizen bergen baren

Tristan Claus¹

Stelling

38,7% van de Vlaamse parlementsleden is ook burgemeester of schepen. Wanneer de regelgeving een cumulerend politicus niet langer toelaat zijn/haar burgers te helpen bij individuele stedenbouwkundige projecten, neemt hij/zij de lokale problemen mee naar het Vlaams parlement in Brussel. Vervolgens wordt deze casuïstiek via decreten en besluiten opgeschaald naar generieke regelgeving.

1 Afdeling Mobiliteit en Ruimtelijke Planning (AMRP) van Universiteit Gent, Vakgroep Civiele Techniek
Sint-Pietersnieuwstraat 41 B2, 9000 Gent

Planning for People, Urbanity and Landscapes (P.PUL) Onderzoeksgroep van KU Leuven,
Departement Architectuur
Hoogstraat 51, 9000 Gent

tristan.claus@gmail.com

U kan voor mij de was doen, maar geef mij geen vergunning omdat ik u dat lief gevraagd heb

Hoe muizen bergen baren

Tristan Claus

Beste Walter De Donder,
Beste meneer de burgemeester,

Ik bewonder u voor uw barmhartigheid. Elke week neemt u de tijd om uw burgers te woord te staan op facebook-live. 'Hier ben ik, wat kan ik voor u doen?', zegt u dan. Al snel volgen de eerste reacties: 'Wat met de toenemende verstedelijking rond Brussel?', 'kunnen jullie de fietspaden aanpassen voor mijn elektrische scooter?' of 'wanneer krijg ik nu eindelijk een parkeerplaats voor mijn vrachtwagen?'. Geen enkele vraag is te veel voor u. Het was een slimme zet: via sociale media zo dicht mogelijk bij zoveel mogelijk burgers staan.

Laat mij daarom met een positieve noot beginnen: proficiat! Wat u doet, is een vorm van burgerparticipatie waarvan het effect uiteindelijk veel groter is dan via de meer gevestigde participatiekanalen (Depauw, 1996; Poggi, 1983). In tegenstelling tot deze laatsten, zijn uw facebooksessies immers voor iedereen toegankelijk. Het enige noodzakelijke attribuut is een smartphone of computer met internetverbinding en facebook-account. Zelf leert u zowel de behoeften van uw burgers kennen alsook de contraproductieve gevolgen van uw beleid, dat u vervolgens kan bijsturen. Bovendien maakt uw online dienstbetoon geen onderscheid tussen opleidingsniveau, afkomst of socio-economische status (Theobald, 1983). Electoraal zeer interessant voor u, want of je nu vuilnisman, arbeider, bankier of fabrikseigenaar bent, in het stemhokje is iedereen gelijk.

Maar wat u doet, is niet zonder gevaar. Door het willen oplossen van acute problemen, dreigen dienstverlenende politici zoals u de visie op de totale ruimtelijke ontwikkeling in de gemeente te verliezen (Stoop, 2000). Door de facto de rol van de administratie over te nemen, ondermijnt u niet alleen de noodzakelijke langetermijnvisie voor een gedegen ruimtelijk beleid die door uw diensten wordt opgemaakt en bewaakt, maar kan ook een persoonlijk conflict over bevoegdheden ontstaan met uw ambtenaren (Renard, 1995; Claus & Leinfelder, 2019). Verder kunnen beslissingen op basis van dienstbetoon de normale besluitvormingsprocessen binnen de gemeente verstoren of vertragen (De Becker, 1984; De Winter, 1981; Huyse & Poulet, 1974; Rawlings, 1990). Burgers die de formele weg

bewandelen, zullen tenslotte gefrusteerd opmerken dat politiek gesteunde dossiers vaak sneller en op een hoger niveau worden afgehandeld (Claus & Leinfelder, 2019; Rawlings, 1990).

Met alle respect, maar het mag een opluchting heten dat u er niet in geslaagd bent om een zetel in het parlement te bemachtigen. Dat zou u immers in staat hebben gesteld om de door u gecapteerde, lokale, individuele onzekerheden van uw burgers door middel van decreten en besluiten te vertalen naar regionale, generieke zekerheden. 38,7% van de Vlaamse parlementsleden is ook burgemeester of schepen (Rodenbach et al., 2013). Wanneer de bestaande regelgeving niet langer toelaat hun burgers te helpen bij het vervullen van hun stedenbouwkundige dromen, nemen deze parlementsleden de lokale problemen mee naar Brussel. Vervolgens wordt deze casuïstiek via decreten en besluiten opgeschaald naar generieke regelgeving. In plaats van dat de berg een muis baart, baart de muis een berg.

Om te weten wat die stelling in de praktijk betekent, moeten we bijna 60 jaar terug in de tijd. In 1962 keurde het Belgische parlement voor het eerst een min of meer allesomvattende wet goed die tot doel had “s lands natuurschoon ongeschonden te bewaren”. Door met een bindende en verordenende kracht aan elke vierkante meter grond een bestemming toe te kennen, beoogde ze een vertraging van de ruimte-inname en een kwaliteitsgerichte benadering (Vanbelle, 1996). De praktijk draaide echter niet uit zoals gehoopt. Noodgedwongen besliste de Vlaamse regering dan ook in 1997 om voor het eerst een strategische langetermijnvisie goed te keuren. Onder het motto ‘Vlaanderen open en stedelijk’ moest het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen – het resultaat van een sterke coalitie tussen planners, academici, ambtenaren en politici – eindelijk paal en perk stellen aan de ongebreidelde suburbanisatie. Het feit dat ook politici bij dit verhaal betrokken waren, impliceerde overigens dat ook strengere regels werden gestemd. In 1999 schafte het ‘decreet houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening’ een aantal bestaande regels af met ontwrichtende effecten op diezelfde langetermijnvisie (Belgisch Staatsblad, 8 juni 1999).

Maar dan ging de misnoegde burger langs bij de burgemeester. Onder het motto ‘geen stedenbouwkundig voorschrift zonder afwijkingen’ stemde het Vlaams parlement het ene wijzigingsdecreet na het andere. Zo kregen eigenaars van gebouwen met een functie die niet strookt met de bestemming permanent het recht om deze te verbouwen, herbouwen of uitbreiden (Belgisch Staatsblad, 3 augustus 2001). Later kregen zelfs eigenaars van gebouwen met wel de juiste functie op de juiste bestemming, de mogelijkheid deze naar een zonevreemde – lees: foute - functie te veranderen (Belgisch Staatsblad, 10 februari 2004). De zogenaamde opvulregel die van 1972 tot 1993 toeliet tussen twee bestaande woningen nieuwe woningen op te richten op percelen die niet voor woningbouw bedoeld zijn, werd gelukkig niet heringevoerd. Vlaanderen zou echter Vlaanderen niet zijn zonder een compensatie te voorzien. Indien het de afwerking van ‘wachtmuren’ betreft, hebben eigenaars alsnog de mogelijkheid woningen te bouwen op percelen die daar niet voor bestemd zijn (Belgisch Staatsblad, 15 mei 2009).

Politiek dienstbetoon draagt dus bij tot een voortdurende discrepantie tussen de strategische visie voor het Vlaamse planningsbeleid en de daadwerkelijke operationalisering ervan. Ondanks de goede voornemens, wordt ongeveer een derde van het Vlaamse grondgebied intensief gebruikt voor onder meer huisvesting, industriële en commerciële

doeleinden, transportinfrastructuur of recreatieve doeleinden. Onze befaamde lintbebouwing telt meer dan 13.000 kilometer, een afstand van Brussel tot Singapore (Pisman et al., 2018). Verder zijn we met voorsprong de meest verharde regio van Europa; maar liefst 15,8% van onze kleine Vlaamse oppervlakte is bedekt met een ondoordringbare laag beton of asfalt. Amper 30 procent van het regenwater sijpelt nog in onze bodem! Naast het gebrek aan water en het dodelijke hitte-effect dat daarmee gepaard gaat, kunnen bij hevige regenval onze riolen en rivieren het overtollige hemelwater niet meer slikken (Boeren et al., 2020).

Ironisch genoeg is de burger die haar lokale politicus om een dienst vraagt, vaak zelf het slachtoffer van de regelgeving die eruit voortkomt. Zo creëerde het decreet van 18 mei 1999 de mogelijkheid om een vergunning af te leveren voor hoevertoerisme in 'niet-leefbare landbouwbedrijven', op voorwaarde dat landbouw als nevenbestemming nog aanwezig blijft (Belgisch Staatsblad, 8 juni 1999). Deze bepaling moest, op vraag van enkele actieve landbouwers in financiële moeilijkheden, het mogelijk maken om met hoevertoerisme een bijkomend inkomen te verwerven. Landbouw als nevenbestemming werd echter in het decreet niet duidelijk gedefinieerd, met als gevolg dat bed & breakfasts opgestart werden in oude leegstaande boerderijen. Een paar paarden of geiten – eventueel een moestuintje – moest de landbouwactiviteit voorstellen (Commissie voor Leefmilieu, Natuurbehoud en Ruimtelijke Ordening, 2002).

Ik hoor u al vragen: 'Wat is er in hemelsnaam mis met een bed & breakfast in een oude boerderij?' Enerzijds niets, anderzijds alles. Al snel werd het stukje rond 'landbouw als nevenbestemming' als een drempel voor een algemener plattelandstoerisme gezien, waarna de Vlaamse regering besliste ze te schrappen en op basis van gelijkaardige verzoekjes aan te vullen met een lijst van toegestane functiewijzigingen (Belgisch Staatsblad, 10 februari 2004). En die lijst is lang; ons agrarisch gebied kenmerkt zich door villa's, schrijnwerkerijen, transportbedrijven, kinderdagverblijven, architectenbureaus, feestzalen, enzovoort. Noem het gerust de sluipmoord op het platteland. Naast de toenemende versnippering en het NIMBY-fenomeen van buurtbewoners die geen mestgeur in hun achtertuin verdragen, heeft het markeffect ervoor gezorgd dat een landbouwsite onbetaalbaar is geworden voor jonge, startende boeren (Renson, 2020). De boer wordt slachtoffer van zijn eigen verzoekjes bij de burgemeester.

Staat u mij, tot slot, een laatste bedenking toe. Aandachtig heb ik een aantal van uw facebooksessies gevolgd. Net toen ik op het punt stond om het weg te klikken, raapte een zekere Aaron zijn moed bijeen om een pertinente vraag te stellen: 'Wat zijn de kernpunten in het Ruimtelijk structuurplan Vlaams-Brabant voor onze regio en hoe kan natuur in onze streek worden versterkt?' Super! Een burger die begaan is met de natuur kunnen we alleen maar toejuichen, toch? Uw antwoord daarentegen, was teleurstellend. 'Wel beste Aaron', zei u. 'Men zou een soort van verkavelingsstop willen invoeren vanuit Vlaams-Brabant, wat ik niet goed begrijp. Want mensen hebben bouwgronden en mensen hebben recht op die grond!' Dat klopt, meneer De Donder. Mensen hebben recht op die grond, net zoals onze aardkorst recht heeft op water, kinderen recht hebben op een veilige weg naar school en boeren recht hebben op een vruchtbare akker om te bewerken. De reden dat u dat zei, is gelijk ook de reden waarom ruimtelijke ordening een van de meest gegeerde departementen is voor politici. Niet omwille van de omvang van het budget of het aantal personeelsleden, maar omdat het aan belangrijke individuele belangen raakt, of die nu positief of negatief zijn. Ruimtelijke ordening zou echter ruimtelijke ordening niet zijn als

het niet een collectief en langdurig belang dient. Bij een optelsom van individuele belangen, op korte termijn en binnen het eigen kiesdistrict, is niemand gebaat. Ook niet die ene burger die u om een dienst vroeg via facebook-live.

Met vriendelijke groet,
Tristan Claus

Referenties

- Belgisch Staatsblad. (8 juni 1999).** *Decreet van 18 mei 1999 houdende de organisatie van ruimtelijke ordening.*
- Belgisch Staatsblad. (3 augustus 2001).** *Decreet van 13 juli 2001 houdende wijziging van het decreet van 18 mei 1999, houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening, en van het decreet betreffende de ruimtelijke ordening, gecoördineerd op 22 oktober 1996.*
- Belgisch Staatsblad. (10 februari 2004).** *Besluit van 28 november 2003 tot vaststelling van de lijst van toelaatbare zonevreemde functiewijzigingen.*
- Belgisch Staatsblad. (15 mei 2009).** *Decreet van 27 maart 2009 tot aanpassing en aanvulling van het ruimtelijke plannings-, vergunningen- en handhavingsbeleid.*
- Boeren, I., Segers, T., Roelens, T., & Fluit, A. (19 juni 2020).** Het droogteprobleem in België uitgelegd. *De Tijd*. Opgehaald van <https://www.tijd.be/ondernemen/milieu-energie/het-droogteprobleem-in-belgie-uitgelegd/10234318.html>
- Claus, T., & Leinfelder, H. (2019).** De invloed van politiek dienstbetoon op het lokaal ruimtelijk beleid in Vlaanderen. *Ruimte & Maatschappij*, 11(1), 43–64.
- Commissie voor Leefmilieu, Natuurbehoud en Ruimtelijke Ordening. (17 januari 2002).** *Vraag om uitleg van de heer Johan De Roo tot de heer Dirk Van Mechelen, Vlaams minister van Financiën en Begroting, Innovatie, Media en Ruimtelijke Ordening, over plattelandstoerisme en ruimtelijke ordening.*
- De Becker, E. (1984).** *Het parlamentslid als makelaar in dienstbetoon.* Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
- Depauw, S. (1996).** Rational choice, sociaal dienstbetoon en de mythe van de collectieve probleemoplossing. *Res publica*, 38(1), 135-157.
- De Winter, L. (1981).** Particratie als blokkade. *De Nieuwe Maand*, 10(5), 334.
- Huysse, L., & Poulet, E. (1974).** De politisering van het openbaar ambt. *Kultuurleven*, 41(2), 294-304.
- Pisman, A., Vanacker, S., Willems, P., Engelen, G., & Poelmans, L. (2018).** *Ruimterapport Vlaanderen (RURA). Een ruimtelijke analyse van Vlaanderen.* Brussel: Departement Omgeving.
- Poggi, G. (1983).** Clientelism. *Political Studies*, 31(4), 662-667.
- Rawlings, R. (1990).** The MP's Complaint Service. *The Modern Law Review*, 53(1), 22-42.
- Renard, P. (1995).** *Wat kan ik voor u doen? Ruimtelijke wanorde in België: een hypotheek op onze toekomst.* Antwerpen: Icarus.
- Renson, I. (2020, 18 januari).** 'Omvolking' van het platteland: boerderij wordt villa of feestzaal. *De Standaard*. Opgehaald van https://www.standaard.be/cnt/dmf20200117_04810446
- Rodenbach, J., Steyvers, K., & Reynaert, H. (2013).** Tussen Dorpsstraat en Wetstraat? Burgemeesters als stemmenkampioen en cumulars?. In *De verkiezingen van 14 oktober 2012: de kracht van verankering?* (pp. 141-162). Vanden Broele.
- Stoop, P. (2000).** Samenwerken tussen politiek en administratie. *De Gemeente*, 75(527), 17-20.
- Theobald, R. (1983).** The decline of patron-client relations in developed societies. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 24(1), 136-147.
- Vanbelle, B. (1996).** Het Structuurplan Vlaanderen en het intermediair niveau in relatie tot het gemeentelijk niveau. *Planologisch nieuws*, 16(1), 65-71.